

A nyíregyházi Igrice-mocsár rehabilitációjával kapcsolatos alapvető kutatások

1Görög Zoltán, 2Imre Attila

1Felső-Tisza Alapítvány, 4401 Nyíregyháza, Pf.: 363.

2Felső-Tisza Vidéki Környezetvédelmi Felügyelőség
4400 Nyíregyháza, Kölcsey utca 12-14.

Kivonat: A Nyírség ösfolyómedreiben kialakult nyírvíz laposok egyik utolsó megmaradt képviselője a 70 hektáros Igrice-mocsár. A mocsarat és környezetét a városi önkormányzat 1992-ben helyi védettségű természetvédelmi területté nyilvánította. A tápvizek és a mocsár vizének vízminőségi állapotát a Felső-Tisza-vidéki Környezetvédelmi Felügyelőség laboratóriuma 1995 óta több-kevesebb rendszerességgel vízkémiai és hidrobiológiai vizsgálatokkal ellenőrzi. Faunisztikai szempontból a rekettés géntelege kiemelkedő a térségben, ugyanakkor az egész terület madárszállóként is jelentős. Annak érdekében, hogy a mocsár és élővilága természeti értéként még sokáig fennmaradjon, műszaki megoldásokat kell keresni a vízminőség javítására. Legfontosabb az illegális szennyvízbevezetések megszüntetése, a vízfolyások vízutánpótlásának megoldása. Ebben az összefoglalóban azt a munkát próbáljuk bemutatni amit a terület állapotának felmérésére végeztünk valamint meghatározni milyen tevékenység szükséges a mocsár megőrzéséhez.

Kulcsszavak vizes élőhely, mocsár, vízminőség védelem

Bevezetés

A Nyírségi táj kialakításában a pleisztocén korig elsősorban a Latorca, Ondava és Ung folyók vettek részt, majd később a Tisza "vándorlása" és áradásai alakították mai formájára. Az egykori folyómedrekben számos vizes élőhely alakult ki, színes növény és állatvilággal. A Tisza szabályozásával, a rendszeres vízutánpótlás elmaradásával ezek a területek fokozatosan feltöltődtek, kiszáradtak. A kevés megmaradt mocsár az intenzív mezőgazdálkodás, meliorációs munkálatok áldozatává lett. A Nyírség ösfolyómedreiben kialakult nyírvíz laposok egyik utolsó megmaradt képviselője a 70 hektáros Igrice-mocsár Nyíregyházától északkeletre, a Nyíregyháza, Sóstóhegy, Ilona tanya által közrezárt területen fekszik. A mocsarat és környezetét a városi önkormányzat 1992-ben helyi védettségű természetvédelmi területté nyilvánította.

A terület leírása

A mocsár vízutánpótlását két csatorna, a Lukalaposi-szivárgó és a VIII./1-es mellékág látják el. Mindkét vízfolyás Nyíregyháza fő csapadékvíz gyűjtő rendszeréhez tartozik. A védett terület Nyíregyháza egyik legmélyebb fekvésű része (legmagasabb pontja 103,0 méter, legalacsonyabb pontja pedig 100,9 méter), ezért a csatornák esése igen kicsi itt. Ebből következik, hogy a vízfolyások által szállított lebegőanyag a védett területen ülepszik ki.

Tíz évvel ezelőtt még két kb. 5 hektár kiterjedésű szabad vízfelület volt az Igrice-ér két oldalán. A magas tápanyag terhelés következtében a mocsári növényzet jelentősen elszaporodott, a csatorna nyugati oldalán a vízfelület 50-60 %-át benőtte a nád és a gyékény.

Florisztikai és faunisztikai felmérések

A Felső-Tisza Alapítvány 1994. óta kezelje a területnek. A rendelkezésre álló adatok nagy részét a területet vizsgáló szakdolgozatokból, az Alapítvány dolgozóinak és a Környezetvédelmi Felügyelőség alkalmazottainak munkáiból származnak.

A tápvizek és a mocsár vizének vízminőségi állapotát a Felső-Tisza-vidéki Környezetvédelmi Felügyelőség laboratóriuma 1995 óta több-kevesebb rendszerességgel vízkémiai és hidrobiológiai vizsgálatokkal ellenőrzi. A vízminőség vizsgálatok alapján egyértelműen kimutathatók az illegális kommunális szennyvízbevezetések és egyéb bemosódások kedvezőtlen hatásai: a nem megfelelő oxigén ellátottság, a szerves és szervetlen tápanyagok magas koncentrációja, a bakteriális szennyezettség.

A felmérések eredményei

A természetvédelmi területen több mint 190 növényfaj él, melyek kilenc természetes növénytársulást alkotnak. Florisztikai szempontból érdemes, egy kelet – délkeleti és egy nyugat – északnyugati részre osztani az Igrice-mocsarat. Az előbbin fűzláp foltokkal tarkított sástársulások, alföldi mocsárrét, és égerláp van, amit keletről telepített fehérfűzes, délről pedig nemesnyáras határol. A nyugat – délnyugati területeken főként nádasok vannak. A mocsár vizállásaiban úszó vízboglárka hínár van. A nádas északnyugati szélét szikes rét övezi.

Florisztikai eredmények

Nádas

Az Igrice jelentős területét borítja. Ahol elsősorban nád (*Phragmites australis*), széleslevelű gyékény (*Typha latifolia*) és keskenylevelű gyékény (*Typha angustifolia*) fordulnak elő.

Sziki kákás

Jellemző faja a sziki káka (*Bolboschoenus maritimus*). Előfordul a vidrakeserűfű (*Polygonum amphibium*), sziki őszirózsa (*Aster pannonicus*).

Mételykórós

Európában (így hazánkban is) csak szórványosan található. Az Igricén homokos és iszapos talajon kialakult nádasokba ékelődő társulás. Tipikus kifejlődésében kétszintes ahol tavaszi szezomban a vízi kányafű (*Rorippa amphibia*), míg a késő nyári időszakban a vízi mételykóró (*Oenanthe aquatica*) a meghatározó faj, gyakori benne a torzsika boglárka (*Ranunculus sceleratus*).

Zsombékos

Az Igricén a többnyire szabályos zsombék-semlyék struktúra kialakulása jellemző. Többnyire a nádasok peremén található, a magassásosokkal együtt. Fő társulásalkotója a zsombéksás (*Carex elata*). Gyakori a mocsári gólyahír (*Caltha palustris*), a réti fűzény (*Lythium salicaria*) és a közönséges lizinka (*Lysimachia vulgaris*) ezekben a társulásokban.

Magassásrét

Hazánkban az ilyen típusú növénytársulások termőhelyük szűkülése miatt potenciálisan veszélyeztetettek. Védelmükben fontos a vízellátás optimalizálása és a zavarás megszüntetése.

Az Igrice magassásrétjének jellemző fajai a parti sás (*Carex riparia*) és posványsás (*Carex acutifolia*), mellettük gyakori a réti fűzény (*Lythium salicaria*) is.

Úszó vízboglárka-hinár

Ez a társulás érzékeny a vízszennyezésre, így potenciálisan veszélyeztetett az Igrice esetén. A sekélyebb rész rövididejű társulása.

Jellemző faja a hináros vízboglárka (*Ranunculus trichophyllus*) és az érdes tócsagaz (*Ceratophyllum demersum*).

Égeres láperdő

Legjellemzőbb faja az enyves éger (*Alnus glutinosa*). A cserjeszintben kutyabenge (*Frangula alnus*), rekettyefűz (*Salix cinerea*) kánya bangita (*Viburnum opulus*) fordul elő. A gyepszintben a zsombéksás (*Carex elata*) és rókasás (*Carex vulpina*) alkot több négyzetméteres foltokat, gyakori a martilapu (*Tussilago farfara*) és a szegfűbogyó (*Cucubalus baccifer*). Az égeresben nő a tallós nőszőfű (*Epipactis talloosi*, védett, eszmei értéke 2000 Ft). A társulás peremén gyakori a pénzlevelű lizinka (*Lysimachia lumullaris*) is.

A magyarországi kiadású Vörös könyv által fokozott védelemre javasolt társulás.

Rekettyés fűzláp

Esetünkben fő társulásalkotói a rekettyefűz (*Salix cinerea*), és a kutyabenge (*Frangula alnus*). Az aljnövényzetre jellemző fajok a zsombéksás (*Carex elata*), a vízi harmatkása (*Glyceria maxima*), a nád (*Phragmites australis*), a széles- és keskenylevelű gyékény (*Typha latifolia* et *T. angustifolia*), a kűszó boglárka (*Ranunculus repens*), és az ebszőlő csucor (*Solanum tuberosum*).

A társulás élőhelyétől szolgál számos védett és fokozottan védett állatfajnak, ezért megőrzése, védelme fontos. A Vörös könyv által a társulás fokozott védelemre javasolt!

Alföldi mocsárrét

A folyószabályozások és az intenzív mezőgazdálkodás következtében ezek a növénytársulások Európaszerte jelentősen megritkultak. Az Igricén egy közel 2 hektáros mocsárrét van melyen mocsári zsurló (*Equisetum arvense*) fehér tippán (*Agrostis alba*) és a réti kakukkszegfű (*Lichnis flos-cuculi*). A rét kiemelkedő értéke a több mint ezer tő mocsári kosbor (*Orchis palustris*, védett, eszmei értéke 2000 Ft). A társulást jelentős mértékben veszélyezteti a beerdősítés és a gyomosodás.

Fitoplankton vizsgálatok

A vizsgálatok még folynak, a várható eredményeket a 2003. évre lesznek befejezve és értékelve.

Faunisztikai eredmények

A terület állattani felmérése a nyolcvanas évek elején kezdődött meg. A felmérések elsősorban a gerincesekre, az Igrice madárfaunájára koncentráltak, ezért a gerinctelen faunáról máig hiányosak ismereteink. A védett terület járhatatlan nádasai, és a rekettyefűzes számos védett és fokozottan védett állatfaj számára nyújtanak megfelelő élő-, táplálkozó- és szaporodóhelyet.

A mocsár gerinces faunájának részletes leírása:

Halak:

Réti csík – *Misgurnus fossilis* (Védett!)
Kárász – *Carassius carassius*
Ezüst kárász – *Carassius auratus gibelio*
Compó – *Tinca tinca*
Törpeharcsa – *Ictalurus nebulosus*
Ponty – *Cyprinus carpio*

Kétéltűek:

Pettyes göte – *Triturus vulgaris* (Védett!)
Tarajos göte – *Triturus cristatus* (Védett!)
Dunai göte – *Triturus dobrogicus* (Védett!)
Vöröshajú unka - *Bombina bombina* (Védett!)
Barna ásóbéka - *Pelobates fuscus* (Védett!)
Zöld varangy - *Bufo viridis* (Védett!)

Barna varangy - *Bufo bufo* (Védett!)
 Mocsári béka - *Rana arvalis* (Védett!)
 Kecskébeka - *Rana esculenta* (Védett!)
 Kis tavi béka - *Rana lessonae* (Védett!)
 Tavi béka - *Rana ridibunda* (Védett!)
 Zöld levelibéka - *Hyla arborea* (Védett!)

Hüllők:

Fürge gyík - *Lacerta agilis* (Védett!)
 Vízi sikló - *Natrix natrix* (Védett!)
 Mocsári teknős - *Emys orbicularis* (Védett!)

Madarak:

Az Igrice-mocsár területén számos védett és fokozottan védett madárfaj költ rendszeresen. A vonuló madarak egyik kedvelt táplálkozó-, illetve pihenőhelye. Az ornitológiai vizsgálatok a fészkelő egyedek számában erős ingadozásokat mutatnak. Ez elsősorban az adott év klimatikus viszonyaitól, a közeli élőhelyek (Szelkő-tó, Nagy Vadas-tó, stb.) hidrológiai állapotától függ.

A területen rendszeresen fészkelő fokozottan védett madarak:

Bakcsó - *Nycticorax nycticorax*
 Törpegém - *Ixobrychus minutus*
 Vörösgém - *Ardea purpurea*
 Nagykócsag - *Egretta alba*
 Bölömbika - *Botaurus stellaris*
 Kiskócsag - *Egretta garzetta*
 Hamvas rétihéja - *Circus pygarrus*

A védett területre rendszeresen táplálkozni járó fokozottan védett madarak:

Kanalas gém - *Platalea leucorodia*
 Kék vércse - *Falco vespertinus*
 Piroslábú cankó - *Tringa totanus*
 Fattyúszerkő - *Chlidonias hybrida*
 Gyurgyalag - *Merops apiaster*
 Halászsas - *Pandion haliaetus*

Zooplankton eredmények

A zooplankton vizsgálatok során 6 mintavételi ponton vizsgáltuk a terület zooplanktonjának mennyiségét és összetételét megközelítőleg havi gyakorisággal. A vizsgált csoportok a Rotatoria, Cladocera és Copepoda voltak. A meghatározott fajok és változataik száma közel 100 volt:

ezen túl a faji szintig nem meghatározható formák száma is 10 fölötte volt, ide soroltuk a különböző kistrákok juvenilis alakjait, valamint azokat a kerekesek férgeket, amelyeket külső jegyeik alapján csak nemzetségi szintig lehetett besorolni.

A meghatározott taxonok között sok olyan van amely kozmopolitának tekinthető, mint például a *Bosmina longirostris*, *Ceriodaphnia reticulata*, *Chydorus sphaericus*, *Cyclops strenuus strenuus*, *Colurella adriatica*, *Filinia longiseta*, *Keratella cochlearis tecta*, *Polyarthra dolichoptera* stb.. Ugyanakkor kimondottan a mocsaras élőhelyekre jellemző fajok is előkerültek, ilyenek az *Encentrum putorius* és *Trichotria truncata*.

A zooplankton összes egyedszáma az évszakos változásoknak megfelelő ciklust mutatott ez alól kivételt

képeznek a csapadékosabb időszakok, mint amilyen a június mintavétel volt, amikor is a leírt okok miatt a mocsár vízmennyisége igen felduzzadt és emiatt a relatív összesegyedszámok lecsökkentek.

A biomassa eredmények is többé-kevésbe az összesegyedszámokkal párhuzamosan változtak, de akadtak kivételek is például a téli időszakban a nagytestű *Megacyclops gigas* által benépesült IgriceII. (Lukalaposi-szivárgó) csatornában.

Összességében megállapítható, hogy igen változatos, egyedi tulajdonságokkal is bíró zooplankton állomány jellemzi a nyíregyházi Igrice-mocsarat.

A szikes rétet a tulajdonos felszántotta, ezért mára csak egy keskeny sávban van meg a mocsár északnyugati határán.